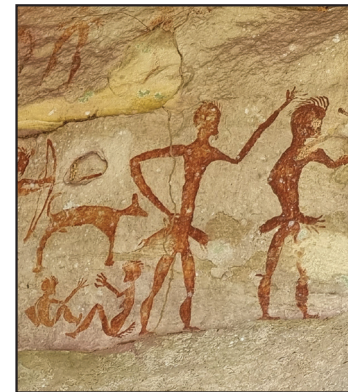

หนังสือเรียน
รายวิชาพื้นฐาน

ประวัติศาสตร์

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

ผู้เรียบเรียง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วงเดือน นาราวัจจ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชมพูนุท นาศิริรักษ์

ผู้ตรวจ

อาจารย์วรพล ศิริชื่นวิจิตร
อาจารย์ศิริโชค อภิรักษ์พงษ์ไธ
อาจารย์ธนสรณ์ สุ่มังคละกุล

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพร ไทยจงรักษ์

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.)

๑๒๕๖/๙ ถนนนครไชยศรี แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
โทร. ๐-๒๒๔๓-๘๐๐๐ (อัตโนมัติ ๑๕ สาย), ๐-๒๒๔๑-๘๙๙๙
แฟกซ์ : ทุกหมายเลข, แฟกซ์อัตโนมัติ : ๐-๒๒๔๑-๔๑๓๑, ๐-๒๒๔๓-๗๖๖๖

website : www.iadth.com

สงวนลิขสิทธิ์

บริษัท พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด
พ.ศ. ๒๕๖๗
พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๒๐,๐๐๐ เล่ม
ISBN : 978-616-05-5061-6

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของสถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) เล่มนี้ เป็นหนังสือเรียนที่สอดแทรก การบูรณาการ และเน้นการสร้างความรู้กับค่านิยมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตรงตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

หน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยประกอบด้วย

- **ตัวชี้วัด** ของเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้นั้น ๆ
- **ผังสาระการเรียนรู้** สรุปเนื้อหาสาระของทั้งหน่วย

- **สาระสำคัญ** เพื่อถ่ายทอดความเข้าใจของผู้เรียน

- **จุดประกายความคิด** กระตุ้นความคิดของผู้เรียนก่อนเข้าสู่บทเรียน

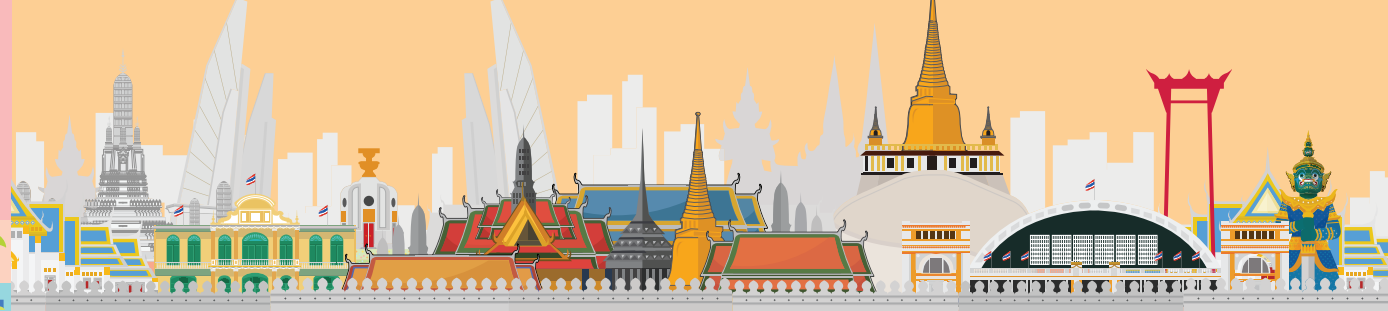
- **เนื้อหา** ถูกต้องตามหลักวิชาการ เน้นการใช้ภาษาที่ถูกต้องและครบถ้วนตามขอบข่ายองค์ความรู้ ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วยให้เข้าใจความหมาย ความสำคัญของยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ และการเทียบศักราช สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์วิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งทำให้ศึกษาพัฒนาการและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติในภูมิภาค และผลกระทบที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังช่วยให้เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย และรู้จักดำรงความเป็นไทย

- **กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)** เสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัวทั้งทางกายภาพ สติปัญญา สังคม และอารมณ์

- **ผังสรุปสาระสำคัญสู่การสร้างความรู้** ผังความคิด สรุปเนื้อหาสาระสำคัญของทั้งหน่วย นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบ คือ เพิ่มเติมเสริมความรู้

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) หวังว่า หนังสือเรียนเล่มนี้ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้และกระบวนการคิดได้ สมดังเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษาอย่างครบถ้วนทุกประการ

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.)

สารบัญ

หน้า

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ ประวัติศาสตร์ กาลเวลา และวิธีการทางประวัติศาสตร์

๕

- ความสำคัญของเวลาและการแบ่งเวลาทางประวัติศาสตร์
- การนับศักราชและการเทียบศักราช
- การศึกษาประวัติศาสตร์ และวิธีการทางประวัติศาสตร์

๖

๑๔

๑๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ พัฒนาการของรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๒๖

- ที่ตั้งและสภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- แหล่งอารยธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๒๗

๓๕

๖๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

ความเป็นมาและการตั้งหลักแหล่งในดินแดนประเทศไทย ๘๐

- การตั้งหลักแหล่งสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ๘๑
- การตั้งถิ่นฐานสมัยประวัติศาสตร์ในดินแดนประเทศไทย ๘๗
- อิทธิพลของอารยธรรมโบราณในเอเชีย-ตะวันออกเฉียงใต้ที่มีผลต่อการพัฒนาการของไทย ๙๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

อาณาจักรสุโขทัย ๑๐๖

- การตั้งถิ่นฐานก่อนอาณาจักรสุโขทัย ๑๐๘
- การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย ๑๐๙
- พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัย ๑๑๔
- ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ๑๓๓
- การเสื่อมของอาณาจักร ๑๔๔

บรรณานุกรม

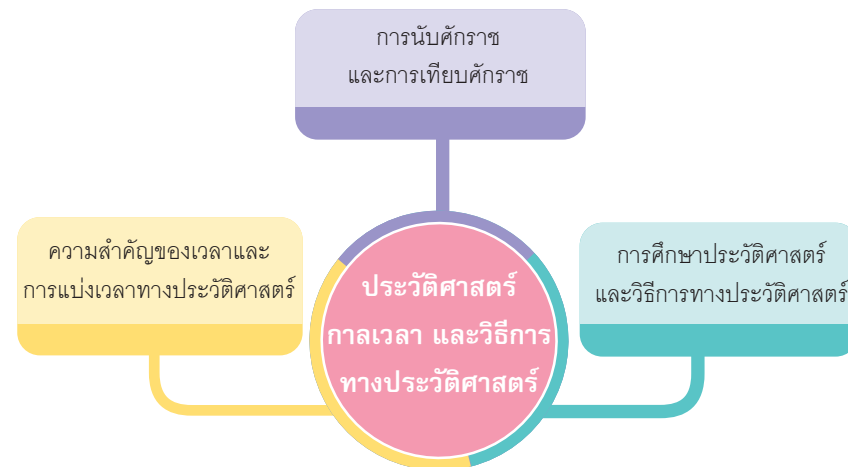
๑๔๙

หน่วยการเรียนรู้ที่

ประวัติศาสตร์ กาลเวลา และวิธีการทางประวัติศาสตร์

ผังสาระการเรียนรู้

สาระสำคัญ

การแบ่งช่วงเวลา และการนับศักราชเป็นตัวเชื่อมโยงให้เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มีความต่อเนื่อง ความรู้ที่ได้จากประวัติศาสตร์จะเป็นความรู้ที่ต้องผ่านกระบวนการไตร่ตรองอย่างเป็นระบบเป็นเหตุเป็นผล โดยอาศัยวิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาค้นคว้า

ตัวชี้วัดระหว่างทาง ตัวชี้วัดปลายทาง

๑. วิเคราะห์ความสำคัญของเวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์ (ส ๔.๑ ม.๑/๑)
๒. เทียบศักราชตามระบบต่าง ๆ ที่ใช้ศึกษาประวัติศาสตร์ (ส ๔.๑ ม.๑/๒)
๓. นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ในการศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ (ส ๔.๑ ม.๑/๓)

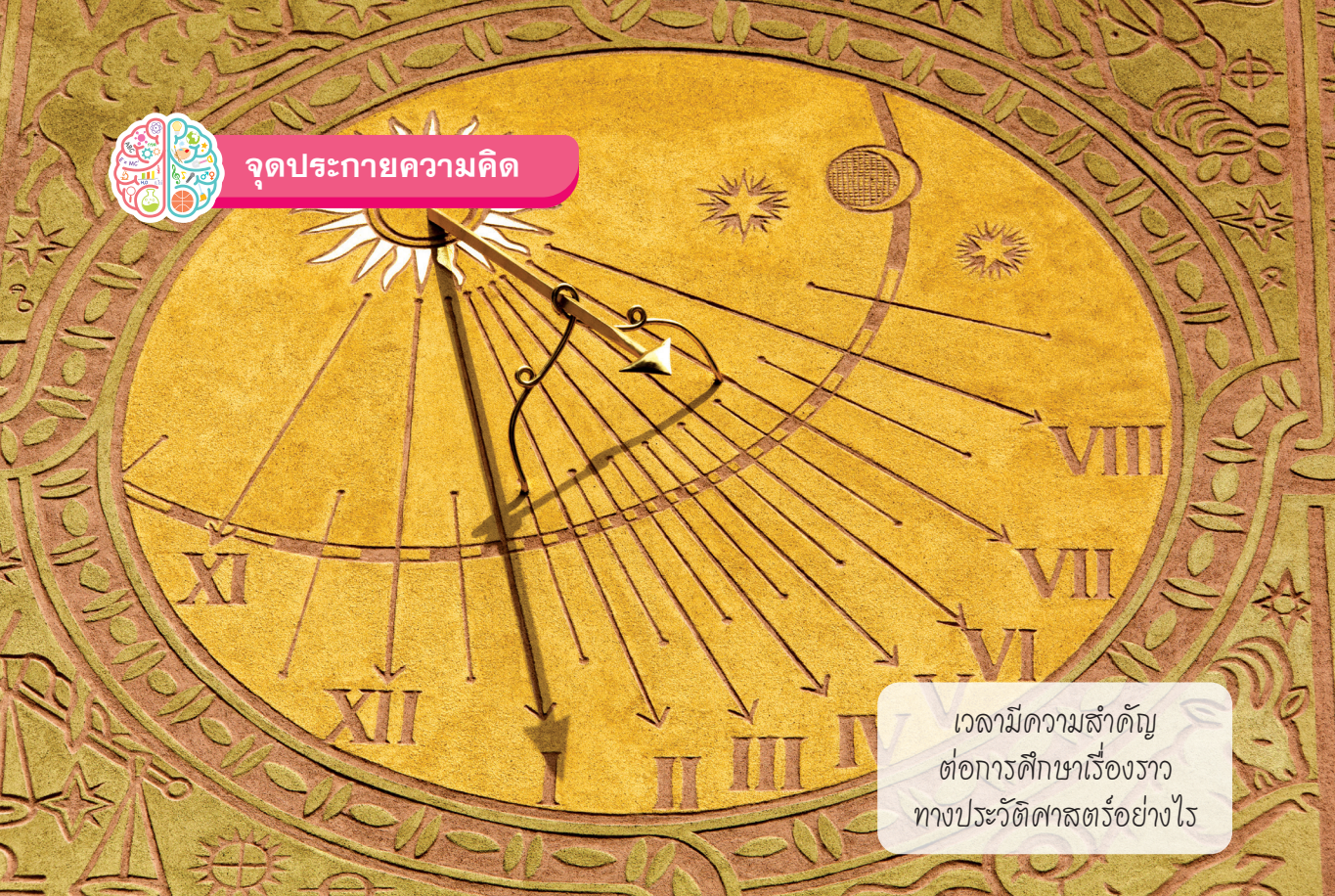
ความสำคัญของเวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์

๑. ช่วยลำดับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์
๒. ช่วยเชื่อมโยงเรื่องราวในอดีตกับปัจจุบัน
๓. ช่วยเปรียบเทียบเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

จุดประกายความคิด

เวลามีความสำคัญ
ต่อการศึกษาเรื่องราว
ทางประวัติศาสตร์อย่างไร

๑. ความสำคัญของเวลาและการแบ่งเวลาทางประวัติศาสตร์

การศึกษาพัฒนาการความเจริญของมนุษย์ในดินแดนประเทศไทย โดยทั่วไปมักจะแบ่งเป็น ๒ ยุคสมัยตามแบบสากล คือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์

๑.๑ ความสำคัญของเวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์

เวลาที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ช่วยให้ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์เข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต เวลาเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน ในการศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ จึงต้องอาศัยเวลาที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทต่าง ๆ ในการลำดับเหตุการณ์ เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงถึงปัจจุบัน เวลาจึงมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ ดังนี้

๑) การลำดับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

นักประวัติศาสตร์ศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต โดยอาศัยเวลาที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อธิบายหรือลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละดินแดน

๒) การเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน

เวลาที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ช่วยเชื่อมโยงเหตุการณ์ในอดีตกับปัจจุบัน ด้วย เนื่องจากทำให้ทราบถึงสาเหตุของการเกิดเรื่องราวต่าง ๆ ที่ส่งผลมาสู่ปัจจุบัน ช่วยสร้างความต่อเนื่องของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

๓) การเปรียบเทียบเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

เวลาที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถเปรียบเทียบเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกันหรือร่วมสมัยกันได้ ทำให้ทราบพัฒนาการความสัมพันธ์ของดินแดนต่าง ๆ

โดยสรุป เวลามีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์เนื่องจากเป็นสิ่งที่ใช้เชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้มีความต่อเนื่องกัน ช่วยให้เข้าใจเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทำให้ผู้ศึกษาตระหนักถึงความสำคัญในความสัมพันธ์ของเวลาในทางประวัติศาสตร์

๑.๒ การแบ่งเวลาทางประวัติศาสตร์สากล

๑) สมัยก่อนประวัติศาสตร์

สมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นช่วงเวลาที่มนุษย์ยังไม่สามารถคิดประดิษฐ์อักษรขึ้นได้ การศึกษาเรื่องราวสมัยก่อนประวัติศาสตร์จึงต้องอาศัยหลักฐานทางโบราณคดี เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดประดิษฐ์ขึ้น สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนประเทศไทยยึดเกณฑ์แบ่งตามแบบสากล ซึ่งแบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือ การแบ่งตามลักษณะของเครื่องมือเครื่องใช้และเทคนิควิธีการ และการแบ่งตามวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนี้

▲ ภาชนะดินเผาบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี เป็นหลักฐานที่ใช้ศึกษาประวัติศาสตร์ ในช่วงเวลาที่มนุษย์ยังไม่สามารถประดิษฐ์อักษรได้

(๑) การแบ่งยุคสมัยตามลักษณะของเครื่องมือเครื่องใช้และเทคนิควิธีการ

มนุษย์ในอดีตได้พัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อการดำรงชีพ โดยใช้วัสดุและเทคนิควิธีการแตกต่างกัน วัสดุสำคัญที่ใช้กำหนดช่วงเวลาในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ คือ หินและโลหะ จึงเรียกช่วงเวลาในสมัยนั้นว่า ยุคหินและยุคโลหะ

ยุคหิน เริ่มตั้งแต่มนุษย์รู้จักนำหินมาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือเครื่องใช้และอาวุธในการดำรงชีวิตแบ่งออกเป็น ๓ ยุค ดังนี้

▲ เครื่องมือหินกะเทาะที่พบในสมัยยุคหินเก่า

● **ยุคหินเก่า** ประมาณ ๒,๕๐๐,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์ในยุคนี้มีวิวัฒนาการความเจริญช้า ดำรงชีวิตแบบเร่ร่อน ยังไม่รู้จักสร้างที่อยู่อาศัยแบบถาวร แต่รู้จักประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ และอาวุธด้วยหินกะเทาะหายา

● **ยุคหินกลาง** ประมาณ ๑๐,๐๐๐-๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์เริ่มมีความเจริญ รู้จักฝึกหัดสัตว์บางชนิดไว้ใช้งาน เช่น แพะและสุนัข อาวุธหินขัดในยุคนี้มีขนาดเล็กและประณีตมากขึ้น นอกจากนี้ยังได้พัฒนาอาวุธประเภทต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเพื่อใช้ล่าสัตว์ เช่น ธนู ฆมวก และเบ็ดตกปลา ซึ่งทำจากกระดูกสัตว์รวมทั้งยังรู้จักขุดเรือเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการจับปลาในเขตนํ้าลึก และใช้ข้ามฟากแม่นํ้า

▲ เครื่องมือหินขัดที่มีปลายโค้งมน มีความประณีตมากขึ้น

● **ยุคหินใหม่** ประมาณ ๖,๐๐๐-๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว ในยุคนี้มนุษย์รู้จักตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง เริ่มทำการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และสร้างสรรค์ความเจริญต่าง ๆ เช่น การทอผ้า การทำเครื่องปั้นดินเผา เครื่องเรือนและเครื่องประดับ เริ่มมีการผลิตเพื่อแลกเปลี่ยนและการค้าขาย มีการนำโลหะทองแดงมาหลอมเพื่อทำอาวุธและเครื่องมือเครื่องใช้ตั้งแต่ประมาณ ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว โดยแต่ละดินแดนมีพัฒนาการและความเจริญแตกต่างกัน เช่น ยุคหินใหม่ในดินแดนตะวันออกกลางเริ่มขึ้นเมื่อประมาณก่อน ๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว ขณะที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มยุคหินใหม่เมื่อประมาณ ๔,๕๐๐ ปีมาแล้ว

ยุคโลหะ ประมาณ ๔,๐๐๐-๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์สามารถพัฒนาเทคโนโลยีที่ใช้ในการดำรงชีวิตสูงขึ้น รู้จักการถลุงแร่โลหะต่าง ๆ เช่น ทองแดง ดีบุก และเหล็กมาหลอมเพื่อประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้และอาวุธ การแบ่งช่วงเวลาในยุคนี้ใช้ลักษณะและชนิดของโลหะเป็นเกณฑ์ คือ ยุคสำริดและยุคเหล็ก โดยการเข้าสู่ยุคเหล็กในสังคมมนุษย์ ทำให้เกิดการขยายดินแดนและพัฒนาการด้านสังคมและการปกครองแบบชนเผ่าของมนุษย์ ได้เริ่มต้นขึ้น

▲ เบ้าหลอมโลหะ ใช้สำหรับประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ในยุคโลหะ

● **ยุคสำริด** ประมาณ ๔,๐๐๐-๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์นำแร่ทองแดงและดีบุกมาหลอมเป็นสำริดแล้วนำไปประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ อาวุธ และเครื่องประดับ

▲ เครื่องมือเครื่องใช้จากสำริดช่วยอำนวยความสะดวกในการดำรงชีพ

● **ยุคเหล็ก** ประมาณ ๒,๕๐๐-๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์มีพัฒนาการด้านเทคโนโลยีมากขึ้น รู้จักนำแร่เหล็กที่มีความทนทานมาหลอมและประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ โดยเฉพาะอาวุธประเภทต่าง ๆ สังคมที่เป็นผู้นำในการผลิตอาวุธด้วยเหล็กจึงมักได้เปรียบและสามารถขยายอำนาจครอบครองดินแดนอื่น

(๒) การแบ่งยุคสมัยตามวิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์

การดำรงชีวิตของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในระยะแรกยังไม่มี การสร้างที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง แต่จะอาศัยอยู่ตามถ้ำ และหาของป่าล่าสัตว์ ต่อมาได้เริ่มมีการเพาะปลูก ตั้งถิ่นฐานเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม และพัฒนาเป็นสังคมเมืองในเวลาต่อมา นักโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ จึงแบ่งช่วงเวลาในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตามวิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนี้

● **ยุคสมัยชุมชนล่าสัตว์หาของป่า** ประมาณก่อน ๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์ในยุคนี้ดำรงชีวิตแบบเร่ร่อนล่าสัตว์เพื่อเป็นอาหาร ยังไม่รู้จักสร้างที่อยู่อาศัยถาวร มักอาศัยอยู่ตามโพรงถ้ำหรือหน้าผาที่ใกล้แหล่งน้ำ อย่างไรก็ตาม มนุษย์ยุคนี้รู้จักใช้ไฟเพื่อปรุงอาหารและสร้างความอบอุ่นให้แก่ร่างกายแล้ว

▲ ภาชนะดินเผา เครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์
ยุคสมัยชุมชนเกษตรกรรม

● ยุคสมัยชุมชนเกษตรกรรม

ประมาณ ๖,๐๐๐-๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์อยู่
รวมกันและตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้แหล่งน้ำ รู้จักสร้าง
ที่อยู่อาศัยแบบง่าย ๆ จากวัสดุที่หาได้ตามธรรมชาติ
เช่น ไม้ หิน และดิน รู้จักเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทอผ้า
และผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น อาวุธ
ภาชนะดินเผา

● ยุคสมัยสังคมเมือง ประมาณ ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว

มนุษย์ในยุคนี้ได้มีการจัดระเบียบ
ของชุมชนและวางรากฐานการปกครอง พัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองที่มีความเจริญ และมีการติดต่อค้าขาย
กับชุมชนอื่น บางชุมชนที่มีความเจริญก้าวหน้าสูงสามารถประดิษฐ์ตัวอักษรได้ จึงสามารถพัฒนาเข้าสู่
สมัยประวัติศาสตร์ได้ก่อนชุมชนอื่น

๒) สมัยประวัติศาสตร์

สมัยประวัติศาสตร์เริ่มขึ้น
เมื่อมนุษย์สามารถประดิษฐ์ตัวอักษรและจดบันทึก
ข้อมูล ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและ
วัฒนธรรม สมัยประวัติศาสตร์ในแต่ละดินแดน
ไม่ได้เริ่มขึ้นพร้อมกัน เนื่องจากแต่ละสังคม
มีภูมิหลังและพัฒนาการต่างกัน ดังนั้น การแบ่งช่วง
เวลาในสมัยประวัติศาสตร์ของแต่ละดินแดน
จึงต่างกัน แต่ผู้ศึกษาก็สามารถเปรียบเทียบช่วงเวลา
ในประวัติศาสตร์ของแต่ละดินแดนได้ โดยเทียบกับ
เกณฑ์การแบ่งยุคสมัยของประวัติศาสตร์สากล
ดังนี้

▲ ลักษณะตัวอักษรจากแหล่งอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ
พบที่เมืองฮารัปปา ปัจจุบันอยู่ในประเทศปากีสถาน

สมัยโบราณ ประมาณ ๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๑

สมัยกลาง ประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑

สมัยใหม่ ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๘

สมัยปัจจุบันหรือประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๘-ปัจจุบัน

๑.๓ การแบ่งเวลาทางประวัติศาสตร์ไทย

๑) สมัยก่อนประวัติศาสตร์ของไทย

(๑) ยุคหิน เริ่มเมื่อประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ ปี ถึง ๑๐,๐๐๐ ปี มาแล้ว แบ่งออกเป็น ๓ ยุค

ยุค	ช่วงเวลา	ลักษณะเครื่องมือเครื่องใช้
ยุคหินเก่า	๕๐๐,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ ปี	มนุษย์รู้จักใช้เครื่องมือหินกะเทาะแบบหยาบ โดยพบหลักฐาน เครื่องมือหินกะเทาะ เช่น บ้านแม่ทะ จังหวัดลำปาง
ยุคหินกลาง	๑๐,๐๐๐-๕,๐๐๐ ปี	มนุษย์ใช้เครื่องมือหินที่มีลักษณะเป็นหินผิวเรียบ เฉพาะ ส่วนคม เครื่องมือหินกะเทาะหน้าเดียว โดยพบหลักฐาน เครื่องมือเครื่องใช้ในยุคหินกลาง เช่น ถ้ำองบะ จังหวัด กาญจนบุรี
ยุคหินใหม่	๕,๐๐๐-๒,๗๐๐ ปี	มนุษย์รู้จักประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ด้วยหินขัด เป็นมัน มีผิว เรียบ เรียกว่าขวานหินขัด เริ่มรู้จักตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง มีการเพาะปลูก ประดิษฐ์ภาชนะดินเผา โดยพบหลักฐาน ยุคหินใหม่ เช่น ดอยเวียง-ดอยวง จังหวัดเชียงราย

(๒) ยุคโลหะ เริ่มเมื่อประมาณ ๒,๗๐๐ ปี ถึง ๑,๕๐๐ ปี มาแล้ว เป็นระยะที่พบ
เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยสำริดและเหล็ก

ยุค	ช่วงเวลา	ลักษณะเครื่องมือเครื่องใช้
ยุคโลหะ	๒,๗๐๐-๑,๕๐๐ ปี	มนุษย์รู้จักการนำแร่ธาตุมาหลอมใช้ทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ และเครื่องประดับต่าง ๆ มีการอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เกษตรกรรม มีการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังมีการ ติดต่อค้าขายระหว่างชุมชนต่าง ๆ

๒) สมัยประวัติศาสตร์ของไทย

ประวัติศาสตร์ของไทยมีการแบ่งยุคสมัยหลายลักษณะ ส่วนใหญ่มักยึดตาม
การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ราชธานี ราชวงศ์ ลำดับกษัตริย์ นอกจากนี้ ยังมีการแบ่งตามเหตุการณ์
ในประวัติศาสตร์สากลด้วย ดังนี้

การแบ่งตามยุคสมัยของอาณาจักร เป็นการแบ่งตามช่วงเวลาที่ยุคสมัยต่าง ๆ
เป็นศูนย์กลางการปกครองอาณาจักรต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ของไทย

ตารางแสดงการแบ่งตามสมัยของอาณาจักร

ชื่อเรียกของยุคสมัย	ลักษณะสำคัญ
สมัยก่อนสุโขทัย	อาณาจักร/รัฐโบราณของชนพื้นเมือง ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนประเทศไทย ก่อนที่ชนชาติไทยจะเข้ามาตั้งถิ่นฐาน เช่น อาณาจักรทวารวดี ศรีวิชัย ละโว้ และหริภุญชัย
สมัยสุโขทัย	พัฒนาขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๗๙๒ มีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดสุโขทัย
สมัยอยุธยา	มีราชธานีอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นเวลา ๔๑๗ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๓๑๐
สมัยธนบุรี	มีราชธานีอยู่ที่กรุงธนบุรี เจริญรุ่งเรืองเป็นเวลา ๑๕ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕
สมัยรัตนโกสินทร์	สถาปนาราชธานีขึ้นที่กรุงเทพมหานคร เจริญรุ่งเรืองตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๕-ปัจจุบัน

▲ พระบรมฉายาลักษณ์ พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี รัชกาลที่ ๑-๑๐

การแบ่งตามราชวงศ์ เป็นการแบ่งสมัยประวัติศาสตร์ตามช่วงเวลาที่ราชวงศ์ต่าง ๆ ปกครองดินแดนประเทศไทยในขณะนั้น เช่น ราชวงศ์พระร่วงสมัยสุโขทัย ราชวงศ์อู่ทอง ราชวงศ์สุพรรณภูมิ ราชวงศ์สุโขทัย ราชวงศ์ปราสาททอง และราชวงศ์บ้านพลูหลวงสมัยอยุธยา และราชวงศ์จักรีสมัยรัตนโกสินทร์

การแบ่งตามรัชกาล เป็นการแบ่งโดยยึดตามช่วงการครองราชย์ของพระมหากษัตริย์แต่ละรัชกาล เช่น สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช สมัยพระเจ้าอู่ทอง สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ และสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สำหรับสมัยรัตนโกสินทร์นิยมเรียกช่วงสมัยทั้ง ๒ แบบ คือ ตามรัชกาล และตามพระนามของพระมหากษัตริย์ เช่น สมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฯลฯ

การแบ่งตามระบอบการปกครอง เป็นการแบ่งตามระบอบปกครองประเทศ ดังนี้

ตารางแสดงการแบ่งตามระบอบการปกครอง

ชื่อเรียกยุคสมัย	ลักษณะการปกครอง
ระบอบพ่อปกครองลูก	รูปแบบการปกครองสมัยประวัติศาสตร์ช่วงแรก ๆ มีลักษณะเรียบง่าย ผู้ปกครองมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับราษฎร แคว้น หรือรัฐต่าง ๆ มีอาณาเขตจำกัด รัฐที่สามารถขยายอำนาจครอบคลุมดินแดนอื่นอย่างกว้างขวางจะเปลี่ยนสถานะเป็นอาณาจักร เช่น อาณาจักรสุโขทัย
ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์	รูปแบบการปกครองที่พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในสถานะสมมติเทพ มีอำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศ ทั้งการเมือง สังคม เศรษฐกิจ รูปแบบการปกครองลักษณะนี้ดำเนินมาตั้งแต่สมัยพระบรมไตรโลกนาถแห่งอาณาจักรอยุธยา จนถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕
ระบอบประชาธิปไตย	ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารปกครองประเทศโดยพระมหากษัตริย์ทรงมีฐานะเป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ นอกจากนี้ สมัยประชาธิปไตยยังแบ่งเป็นสมัยย่อยตามรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีที่บริหารประเทศ เช่น สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม สมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย

๒. การนับศักราชและการเทียบศักราช

๒.๑ การนับศักราชและการเทียบศักราชแบบไทย

มนุษย์ในแต่ละสังคมมีวิธีเริ่มต้นนับศักราชแตกต่างกัน ส่วนใหญ่มักยึดตามเหตุการณ์สำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือเป็นเกณฑ์ เช่น คริสต์ศักราช พุทธศักราช และฮิจเราะห์ศักราช

๑) การนับศักราชแบบไทย

ศักราชแบบไทยที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของไทย เช่น พุทธศักราช มหาศักราช จุลศักราช และรัตนโกสินทรศก

(๑) พุทธศักราช (พ.ศ.)

พุทธศักราชเกิดขึ้นในประเทศอินเดียและแพร่หลายในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก การนับพุทธศักราชเริ่มตั้งแต่ปีที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน แต่มีวิธีการนับต่างกัน เช่น ศรีลังกาและเมียนมานับปีที่

▲ การนับศักราชของไทย นับปีถัดจากปีที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานเป็นพุทธศักราชที่ ๑

พุทธศักราชที่ ๑ ส่วนไทยนับปีที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานในปีถัดมาเป็นพุทธศักราชที่ ๑ หรือ พ.ศ. ๑

ไทยรับพุทธศักราชจากลังกาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังปรากฏในจารึกหลักที่ ๑ (จารึกวัดป่ามะม่วง) สมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) และตำนานสิงหนวัติ ในสมัยอยุธยาบางรัชกาลใช้พุทธศักราชร่วมกับศักราชอื่น และใช้แพร่หลายมากขึ้นตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ประเทศไทยประกาศใช้พุทธศักราชอย่างเป็นทางการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๕ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยกำหนดให้วันที่ ๑ เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ ต่อมารัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศใช้วันขึ้นปีใหม่ตามแบบสากลเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔

(๒) มหาศักราช (ม.ศ.)

มหาศักราชเริ่มขึ้นในประเทศอินเดียหลังพุทธศักราช ๖๒๑ ปี จากนั้นได้แพร่เข้ามาในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศไทย สันนิษฐานว่าพวกพราหมณ์จากอินเดียเป็นผู้นำเข้ามาพร้อมกับตำราทางศาสนาและโหราศาสตร์ ประเทศไทยใช้มหาศักราชก่อนศักราชอื่น ๆ ตั้งแต่สมัยก่อนสุโขทัย หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีการใช้มหาศักราช เช่น จารึกสุโขทัย

การเทียบมหาศักราชกับพุทธศักราช คือ พุทธศักราช = มหาศักราช + ๖๒๑

(๓) จุลศักราช (จ.ศ.)

จุลศักราชเริ่มขึ้นในประเทศเมียนมาหลังพุทธศักราช ๑,๑๘๑ ปี และแพร่เข้ามาในดินแดนประเทศไทยโดยเฉพาะดินแดนล้านนา ประเทศไทยเริ่มใช้จุลศักราชตั้งแต่สมัยสุโขทัย ต่อมามีการใช้จุลศักราชอย่างแพร่หลาย ต่อเนื่องจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตัวอย่างหลักฐานสำคัญที่ใช้จุลศักราช เช่น พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา กฎหมายตราสามดวง พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันยังมีการใช้จุลศักราชในเอกสารบางประเภท เช่น ตำราโหราศาสตร์

การเทียบจุลศักราชกับพุทธศักราช คือ พุทธศักราช = จุลศักราช + ๑๑๘๑

▲ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

(๔) รัตนโกสินทรศก (ร.ศ.)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศให้ใช้รัตนโกสินทรศกตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๒ โดยเริ่มนับพุทธศักราช ๒๓๒๕ ซึ่งเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี เป็นรัตนโกสินทรศกที่ ๑ เอกสารราชการของไทยใช้รัตนโกสินทรศกมาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากนั้นได้ใช้พุทธศักราชจนถึงปัจจุบัน ตัวอย่างหลักฐานการใช้

รัตนโกสินทรศก เช่น พระราชหัตถเลขาและจดหมายพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การเทียบรัตนโกสินทรศกกับพุทธศักราช คือ พุทธศักราช = รัตนโกสินทรศก + ๒๓๒๕

ปัจจุบันประเทศไทยยังใช้ปฏิทินแบบจันทรคติด้วย เนื่องจากวันสำคัญทางพระพุทธศาสนากำหนดตามปฏิทินจันทรคติ เช่น วันวิสาขบูชา คือ วันเพ็ญเดือน ๖ ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖

ห้องโลกคำถาม

นักเรียนลองเทียบศักราช พ.ศ. ปัจจุบันเป็นศักราชรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นการทบทวนความรู้ เช่น พ.ศ. ปัจจุบันตรงกับ ร.ศ. ไດ

๒) การเทียบศักราชแบบไทย

ตัวอย่างการใช้ศักราชแบบไทยในเอกสารประวัติศาสตร์

ศักราช	การใช้ศักราชในเอกสารประวัติศาสตร์
พุทธศักราช (พ.ศ.)	“...พุทธศักราช ๒๓๗๗ มิชชันนารี ชื่อวิลเลียม ดีน กับหมอบรัดเล เข้ามาถึงกรุงเทพฯ ปีนี้แรกพวกมิชชันนารี เอาเครื่องพิมพ์เข้ามากรุงเทพฯ” ที่มา : ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑๒ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๕ หน้า ๓๒
มหาศักราช (ม.ศ.)	“๑๒๐๗ ศกปีกุน ให้ขุดเอาพระธาตุออกทั้งหลาย เห็นกระทำบูชาบำเรอแก่พระธาตุได้เดือนหกวัน จึงเอาลงฝังในกลางเมืองศรีสัชชนาลัย...” ที่มา : ศิลจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ด้านที่ ๔ วิธีเทียบมหาศักราชเป็นพุทธศักราช ๑๒๐๗ + ๖๒๑ = พุทธศักราช ๑๘๒๘
จุลศักราช (จ.ศ.)	“ครั้นเมื่อจุลศักราช ๗๑๒ ปี พระเจ้าอู่ทองเป็นกษัตริย์ในราชวงศ์เชียงราย ซึ่งเสวยราชสมบัติในเมืองเทพนคร...” ที่มา : เรื่องกรุงเก่า หน้า ๙ วิธีเทียบจุลศักราชเป็นพุทธศักราช ๗๑๒ + ๑๑๘๑ = พุทธศักราช ๑๘๙๓
รัตนโกสินทรศก (ร.ศ.)	“...กรมหมื่นดำรงราชานุภาพไปตรวจบังคับทำทางรับเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ตั้งแต่เมืองชุมพร ตลอดหัวเมืองฝ่ายตะวันตก พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพจะได้กราบถวายบังคมลงไปวันที่ ๔ เมษายน ร.ศ. ๑๐๙...” ที่มา : จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๓๓ วิธีเทียบรัตนโกสินทรศกเป็นพุทธศักราช ๑๐๙ + ๒๓๒๔ = พุทธศักราช ๒๔๓๓

๒.๒ การนับศักราชและการเทียบศักราชแบบสากล

๑) การนับศักราชแบบสากล

ศักราชที่เป็นสากลใช้กันแพร่หลายในปัจจุบัน คือ คริสต์ศักราช นอกจากนี้ ยังมี ฮิจเราะห์ศักราชซึ่งเป็นศักราชของกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายอิสลาม

(๑) คริสต์ศักราช (ค.ศ.)

คริสต์ศักราชเริ่มศักราชที่ ๑ (ค.ศ. ๑) เมื่อ พ.ศ. ๕๔๔ ซึ่งเป็นปีที่พระเยซูคริสต์ของศาสนาคริสต์ประสูติ ส่วนเวลาทางประวัติศาสตร์ก่อนปีประสูติของพระเยซูจะนับเป็นจำนวนปีก่อนคริสต์ศักราช เช่น ๕๔๓ ปีก่อนคริสต์ศักราช (๕๔๓ ก่อน ค.ศ.) หรือ 543 B.C. (Before Christ)

▲ คริสต์ศักราชที่ ๑ เริ่มเมื่อพระเยซูคริสต์ของศาสนาคริสต์ประสูติ

คริสต์ศักราชเป็นศักราชสากลที่ใช้กันแพร่หลายทั่วโลก อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยซึ่งใช้พุทธศักราชเป็นทางการ ก็ยังต้องใช้คริสต์ศักราชในการติดต่อสื่อสารกับประเทศอื่น ๆ ด้วย

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของไทยที่ใช้คริสต์ศักราชในช่วงแรก ๆ เช่น หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี ประเทศอังกฤษ แล ประเทศสยาม

คริสต์ศักราช ๑๘๒๖ และหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี ประเทศอเมริกา แล ประเทศสยาม คริสต์ศักราช ๑๘๓๓ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

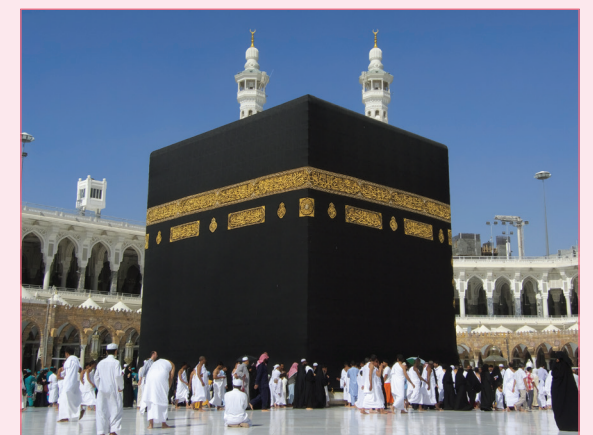
การเทียบคริสต์ศักราชกับพุทธศักราช คือ พุทธศักราช = คริสต์ศักราช + ๕๔๓

(๒) ศักราชอิสลาม (หรือ ฮิจเราะห์ศักราช)

ศักราชอิสลามเป็นศักราชที่ใช้ในประเทศที่ประกาศใช้กฎหมายอิสลาม เริ่มนับศักราชที่ ๑ ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๑๖๕ (ค.ศ. ๖๒๒) โดยยึดตามเหตุการณ์สำคัญที่ศาสดามุฮัมมัดอพยพจากเมืองเมกกะ (Mecca) ไปยังเมืองเมดินา (Medina) พ.ศ. ๑๑๖๕ เหตุการณ์นี้เรียกว่า ฮิจเราะห์ (Hegira) แปลว่าการอพยพ ชาวมุสลิมจึงเรียกศักราชอิสลามตามชื่อเหตุการณ์ว่า “ฮิจเราะห์ศักราช” ศักราชอิสลามยึดถือปฏิทินแบบจันทรคติทำให้เวลาเคลื่อนเร็วกว่าการนับเวลาแบบสุริยคติ คือ ทุก ๆ ๓๒ ปีครึ่ง จะเพิ่มเวลาอีก ๑ ปี

ชาวมุสลิมทั่วโลกใช้ศักราชอิสลามในการกำหนดช่วงเวลาการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของตน เช่น การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ศักราชอิสลามเข้ามาในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา

การเทียบฮิจเราะห์ศักราชกับพุทธศักราช คือ พุทธศักราช = ฮิจเราะห์ศักราช + ๑๑๖๒

▲ อัลกะอ์บะฮ์ ตั้งอยู่ที่เมืองเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

๒) การเทียบศักราชแบบสากล

ตัวอย่างการใช้คริสต์ศักราชและฮิจเราะห์ศักราชในเอกสารประวัติศาสตร์

ศักราช	การใช้ศักราชในเอกสารประวัติศาสตร์
คริสต์ศักราช (ค.ศ.)	“...ซึ่งอยู่ในความเห็นควรห้ามที่กำหนดไว้ในหนังสือสัญญาระหว่างนา ๆ ประเทศ ว่าด้วยฝิ่น ทำที่กรุงเฮก เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ค.ศ. ๑๙๑๒ แลสรรพาวุธ และเครื่องอาวุธต่าง ๆ ...” ที่มา : สัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างกรุงสยามกับสหปาลีรัฐอเมริกา วิธีเทียบคริสต์ศักราชเป็นพุทธศักราช ๑๙๑๒ + ๕๔๓ = พุทธศักราช ๒๔๕๕
ศักราชอิสลาม หรือ ฮิจเราะห์ศักราช	“จังหวัดตรังประกาศงดการละหมาดอีฎิ้ลฟิตร์ ประจำปีฮิจเราะห์ศักราช ๑๔๔๒ เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙” ที่มา : ข่าวกรมประชาสัมพันธ์ วิธีเทียบฮิจเราะห์ศักราชเป็นพุทธศักราช ๑๔๔๒ + ๑๑๒๒ = พุทธศักราช ๒๕๖๔

โดยสรุป ความเข้าใจเกี่ยวกับศักราชมีความสำคัญต่อการศึกษาศาสตร์ประวัติศาสตร์มาก เพราะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถเชื่อมโยงและเปรียบเทียบช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ในอดีตกับปัจจุบันและต่อเนื่องถึงอนาคตได้ อีกทั้งยังสะท้อนถึงความสำคัญและอิทธิพลของศาสนา ซึ่งเป็นอารยธรรมสำคัญที่มีอยู่ในวิถีชีวิตของประชาชนทุกสังคม

๓. การศึกษาประวัติศาสตร์และวิธีการทางประวัติศาสตร์

การศึกษาศาสตร์ประวัติศาสตร์ เป็นกระบวนการค้นคว้าข้อเท็จจริง เพื่ออธิบายและวิเคราะห์เรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอดีตของสังคมมนุษย์ที่ใกล้เคียงความจริงมากที่สุดและมีอคติน้อยที่สุด นักประวัติศาสตร์จึงใช้วิธีการศึกษาที่เรียกว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์

๓.๑ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวิธีการทางประวัติศาสตร์

๑) ความหมายของประวัติศาสตร์และวิธีการทางประวัติศาสตร์

(๑) ประวัติศาสตร์คืออะไร

ประวัติศาสตร์ คือ เหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตที่มีหลักฐานยืนยันและตรวจสอบได้ โดยอาศัยข้อมูลหรือหลักฐานที่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น ๆ ประกอบการวิเคราะห์หรือข้อสมมุติฐาน ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์

▲ ภาพเขียนที่ผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี ร่องรอยหลักฐานการดำรงชีวิตของมนุษย์ในยุคหิน ที่วิเคราะห์ข้อเท็จจริงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

(๒) วิธีการทางประวัติศาสตร์คืออะไร

วิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวในประวัติศาสตร์ผ่านการวิเคราะห์หลักฐาน เพื่อให้ได้ความรู้และคำตอบที่เชื่อว่าสามารถสะท้อนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องราวในอดีต โดยปราศจากอคติ

๒) ความสำคัญของประวัติศาสตร์และวิธีการทางประวัติศาสตร์

การศึกษาศาสตร์ประวัติศาสตร์ทำให้มนุษย์เข้าใจอดีตหรือความเป็นมาของตนและชาติพันธุ์ อีกทั้งยังช่วยอธิบายว่าเกิดอะไรขึ้นในอดีต และสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีผลกระทบต่อเนื่องมาถึงปัจจุบันและอนาคตอย่างไร เช่น ชนชาติไทยมีถิ่นกำเนิดอยู่ที่ใด การติดต่อกับลังกาในสมัยสุโขทัยส่งผลต่อการพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างไร กรณีพิพาทเรื่องเขาพระวิหารส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาในปัจจุบันและอนาคตอย่างไร

การศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอดีตจำเป็นต้องใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ซึ่งมีความสำคัญมาก เพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตนั้นส่วนใหญ่ห่างไกลจากปัจจุบัน และไม่ทราบถึงข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ดังนั้น จึงต้องมีกระบวนการศึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของหลักฐานและนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับบริบทของเหตุการณ์ เป็นผลให้สามารถสะท้อนข้อเท็จจริงของประวัติศาสตร์ที่สามารถเชื่อถือได้

๓) ขั้นตอนของวิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

(๑) การกำหนดประเด็นศึกษา ประเด็นที่ต้องการศึกษาเกิดจากการตั้งคำถาม เพื่อนำไปสืบค้นหาคำตอบที่ต้องการศึกษา เช่น เมื่อนักเรียนต้องการสืบค้นประวัติความเป็นมาของชุมชน นักเรียนจะต้องเริ่มต้นจากการตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน เป็นต้นว่าชุมชนของเราก่อตั้งเมื่อใด อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน คำถามเหล่านี้เป็นประเด็นศึกษาที่จะนำไปสู่การสืบค้นข้อมูล

(๒) การรวบรวมหลักฐาน เป็นการสืบค้นข้อมูลเพื่อให้เข้าถึงหลักฐานและข้อเท็จจริงในอดีต ข้อมูลเหล่านี้ใช้เป็นหลักฐานยืนยันถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในอดีตได้ เช่น เมื่อนักเรียนต้องการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับสมัยสุโขทัย ก็จะต้องค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ เช่น ศิลารึกสมัยสุโขทัย วรรณกรรม และบันทึกร่วมสมัย อาทิ จดหมายเหตุจีน รวมทั้งหลักฐานทางโบราณคดีสมัยสุโขทัย เช่น สถาปัตยกรรม หลักฐานเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจภาพรวมของเหตุการณ์ที่ต้องการศึกษาได้

(๓) การวิเคราะห์/ตีความ/ประเมินหลักฐาน เมื่อรวบรวมหลักฐานต่าง ๆ ได้แล้ว ผู้ศึกษาต้องคัดเลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงหรืออธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นได้ เช่น เมื่อต้องการศึกษาเรื่องราวของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ (คอนสแตนติน ฟอลคอน) ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จะพบว่าข้อมูลร่วมสมัยจำนวนมาก ทั้งหลักฐานของไทยและบันทึกของชาวต่างประเทศที่เข้ามาติดต่อกับไทยในสมัยนั้น ข้อมูลเหล่านี้มีความหลากหลายและมีมุมมองต่างกัน ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงต้องวิเคราะห์และประเมินความเป็นกลางของผู้บันทึกหลักฐานนั้น ๆ โดยเน้นวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของหลักฐานด้วยการประเมินภายนอก ซึ่งได้แก่ การประเมินผู้บันทึกหลักฐานและตัวหลักฐาน และการประเมินภายใน ซึ่งเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากหลักฐานร่วมสมัยอื่น ๆ รวมทั้งวิธีการนำเสนอของผู้บันทึกหลักฐานและนักประวัติศาสตร์

(๔) การเชื่อมโยงหลักฐาน เป็นการสรุปข้อเท็จจริงของหลักฐาน เมื่อผู้ศึกษาประเมินหลักฐานต่าง ๆ แล้ว จะต้องศึกษาว่าหลักฐานแต่ละชิ้นสามารถนำไปเชื่อมโยงเข้ากับหลักฐานอื่นได้อย่างไร และนำไปใช้ในลักษณะใด เช่น การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับอาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัย จำเป็นต้องศึกษาจากศิลาจารึก ตลอดจนหลักฐานทางโบราณคดีอื่น ๆ เช่น วัดในสมัยสุโขทัย ถนนพระร่วง

(๕) การนำเสนอข้อเท็จจริง ผู้ศึกษาจะต้องนำหลักฐานเหล่านั้นมาสรุปเหตุผลและสาเหตุที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอดีตแล้วเรียบเรียงเนื้อหาตามโครงเรื่องที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ เมื่อมีการนำหลักฐานมาใช้อ้างอิงแล้วจะต้องบอกที่มาของหลักฐานหรือแหล่งข้อมูลอย่างถูกต้องและเปิดเผย เพื่อให้สามารถตรวจสอบได้

กระบวนการศึกษาตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวมานี้ ไม่เพียงแต่ช่วยให้คำอธิบายเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในอดีตน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับเท่านั้น หากยังช่วยฝึกฝนให้ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์เป็นผู้มีความคิดที่มีเหตุผลและมีความเป็นกลางในการใช้วิจารณ์ด้วย

๓.๒ หลักฐานทางประวัติศาสตร์

๑) หลักฐานทางประวัติศาสตร์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ คือ ข้อมูลเกี่ยวกับอดีตซึ่งมีจำนวนมากและหลากหลาย กล่าวได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นผลงานของมนุษย์ล้วนใช้เป็นหลักฐานอธิบายอดีตของมนุษย์ได้ หลักฐานส่วนใหญ่สามารถให้ข้อมูลแก่ผู้ศึกษาได้โดยตรงหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า หลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษร นอกจากนี้บางส่วนเป็นหลักฐานประเภทโบราณคดีและศิลปกรรม ซึ่งเป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน หรือวัตถุสิ่งของที่สร้างขึ้นร่วมสมัยกับเหตุการณ์

(๑) หลักฐานประเภทลายลักษณ์ ได้แก่ ข้อมูลที่สื่อโดยลายลักษณ์หรือตัวอักษร ประกอบด้วย เอกสารตัวเขียน เอกสารส่วนบุคคล สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เอกสารราชการ ข้อมูลประเภทบอกเล่า หรือมุขปาฐะ และเอกสารอื่น ๆ

เอกสารตัวเขียน

บันทึกทางประวัติศาสตร์ประเภทจารึกต่าง ๆ ทั้งที่จารึกบนแผ่นศิลา โลหะ ไม้ และที่จารบนใบลาน และประเภทเอกสารโบราณซึ่งเขียนบนแผ่นกระดาษ ผ้าไหมและไม้ไผ่ เช่น เอกสารใบลาน ศิลารึกสุโขทัย

▲ หนังสือก้อม เป็นเอกสารใบลานของทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้บันทึกคาถาอาคม หรือบทหมอลำ

เอกสารส่วนบุคคล

ส่วนใหญ่เป็นเอกสารของบุคคลสำคัญ และผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น จดหมายส่วนบุคคล จดหมายโต้ตอบ บันทึกประจำวัน บันทึกความจำ และผลงานประเภทอัตชีวประวัติของบุคคล

สิ่งสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

สิ่งสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่พิมพ์เผยแพร่ต่อสาธารณะ เช่น หนังสือ รายงานการวิจัย หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร

เอกสารราชการ

เอกสารที่ปรากฏในหอจดหมายเหตุและห้องสมุดต่าง ๆ เช่น เอกสารราชการ ซึ่งรวมถึงกฎหมาย ประกาศ สนธิสัญญา คำสั่ง บันทึกการประชุม บันทึกช่วยจำ จดหมายโต้ตอบ

ข้อมูลประเภทบอกเล่าหรือมุขปาฐะ

ข้อมูลที่ได้รับจากการบอกเล่าหรือการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญและผู้ที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์และถูกบันทึกไว้ เช่น ข้อมูลบอกเล่าที่ปรากฏในคำสัมภาษณ์จากหนังสือ นิตยสาร และวารสารต่าง ๆ

เอกสารอื่น ๆ

สุติบัตร ทะเบียนสมรส ใบเสร็จรับเงิน บันทึกคำให้การในศาล คำตัดสินของศาลยุติธรรม ทะเบียนราษฎร เอกสารของบริษัทหรือร้านค้า รายงานการวินิจฉัยของแพทย์ รายงานผลการชันสูตรศพ หลักฐานการก่อกบฏที่ดิน บัญชีรายรับรายจ่ายของมูลนิธิต่าง ๆ สัญญาซื้อขาย

(๒) **หลักฐานประเภทโบราณคดีและศิลปกรรม** ได้แก่ หลักฐานประเภทสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และอื่น ๆ ที่ค้นพบในแหล่งโบราณคดี หลักฐานประเภทนี้ไม่สามารถสื่อสารได้ด้วยตนเองโดยตรง นักประวัติศาสตร์จำเป็นต้องอาศัยการตีความจากผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดีและศิลปะ ตัวอย่างของหลักฐานประเภทนี้ เช่น พระมิด เจดีย์ หลุมฝังศพ ประติมากรรม จิตรกรรมฝาผนัง ซากเรือโบราณ เหรียญกษาปณ์ ลูกปัดและเครื่องประดับต่าง ๆ โครงกระดูก มัมมี่ เครื่องปั้นดินเผา แผ่นอิฐ อวูร เครื่องมือประมง เครื่องมือเกษตรกรรม นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานที่สื่อได้โดยภาพ เช่น แผนที่และภาพถ่ายต่าง ๆ ด้วย

๒) ประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์

นักประวัติศาสตร์แบ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ออกเป็น ๒ ประเภท คือ หลักฐานประเภทปฐมภูมิ หรือหลักฐานชั้นต้น และหลักฐานประเภททุติยภูมิ หรือหลักฐานชั้นรอง

(๑) หลักฐานชั้นปฐมภูมิ หมายถึง ข้อมูล

จากเอกสารชั้นต้น/เอกสารดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในอดีต ส่วนใหญ่เป็นเอกสารที่บันทึก หรือเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นร่วมสมัยของผู้บันทึก ได้แก่ จารึกต่าง ๆ พระราชพงศาวดาร และหลักฐานทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ เช่น กฎหมายตราสามดวง ปฐมโหร บันทึกส่วนบุคคล บันทึกของชาวต่างประเทศ เอกสารจดหมายเหตุ ราชกิจจานุเบกษา เอกสารราชการ สนธิสัญญา เอกสารโต้ตอบต่าง ๆ จดหมาย

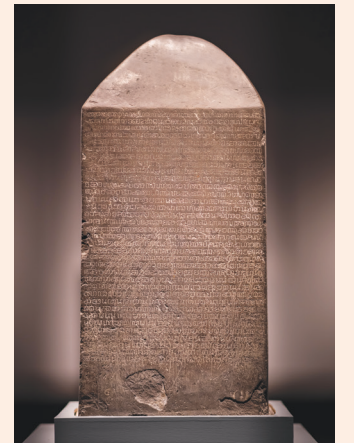
▲ โครงกระดูก เป็นหลักฐานประเภทโบราณคดี

▲ หลักฐานประเภทจิตรกรรม ต้องอาศัยการตีความจากผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดีและศิลปะ

นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานประเภทโบราณคดีและศิลปกรรมซึ่งจัดเป็นหลักฐานชั้นปฐมภูมิ แต่ผู้ศึกษามักศึกษาจากผลงาน ซึ่งวิเคราะห์และตีความของผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะ

หลักฐานชั้นปฐมภูมิได้รับการยอมรับจากนักประวัติศาสตร์ว่ามีความน่าเชื่อถือมาก เนื่องจากเป็นเอกสารร่วมสมัยที่สะท้อนภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวิถีชีวิตของผู้คนในยุคสมัยต่าง ๆ ได้ดี เช่น สมัยสุโขทัยมีศิลาจารึกเป็นหลักฐานชั้นต้นที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด แต่มีจำนวนจำกัด ดังนั้น ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมัยสุโขทัยจึงจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลจากหลักฐานร่วมสมัยอื่น ๆ ประกอบเป็นต้นว่า เอกสารจดหมายเหตุจีน พงศาวดาร ตำนาน และวรรณกรรมอื่น ๆ เช่น ไตรภูมิพระร่วง และสุภาวดีพระร่วง แต่บางครั้งข้อมูลในหลักฐานปฐมภูมิบางชิ้นอาจคลาดเคลื่อนและไม่ถูกต้องตามข้อเท็จจริง ผู้ศึกษาจึงต้องตรวจสอบและประเมินคุณค่าของหลักฐานด้วย

▲ ศิลาจารึกหลักที่ ๑ จัดเป็นหลักฐานชั้นปฐมภูมิ

ตัวอย่างข้อความจากหลักฐานชั้นปฐมภูมิ

“...เมืองสุโขทัยนี้ดีในน้ำมีปลาในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่ลูทาง เพื่อนจงว่วไปค้าขีม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงือนค้าทองคำ ไพร่ฟ้าหน้าใส...”

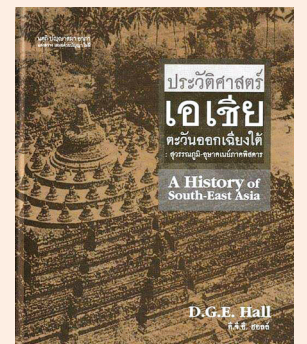
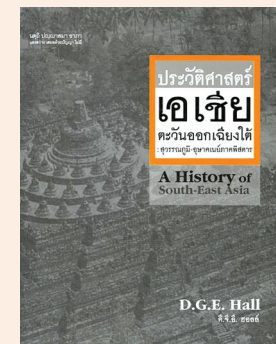
ที่มา : ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑

ข้อความจากศิลาจารึกหลักที่ ๑ หรือศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งจัดเป็นหลักฐานชั้นปฐมภูมิ ทำให้นักประวัติศาสตร์สามารถสรุปได้ว่า บ้านเมืองในสมัยสุโขทัยมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ผู้คนมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก นอกจากนี้สุโขทัยยังมีระบบการค้าแบบเสรี

(๒) หลักฐานชั้นทุติยภูมิ เป็นข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ถูกรวบรวมขึ้นภายหลังจากหลักฐาน

ประวัติศาสตร์ต่าง ๆ หลักฐานประเภทนี้ ได้แก่ หนังสือ ตำรา งานวิจัย รายงานและบทความทางด้านประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ ยังรวมถึงข้อมูลจากเอกสารอื่น ๆ เช่น หนังสือานศพ หนังสือประเภทอัตชีวประวัติ สารานุกรม นิตยสาร วารสาร ตลอดจนหนังสือ ตำรา บทความ รายงานและผลงานวิจัยในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น โบราณคดี มนุษยศาสตร์ สังคมวิทยา

หลักฐานชั้นทุติยภูมิมีจำนวนมากและหลากหลาย แต่มีข้อจำกัดในการเลือกใช้เนื่องจากผลงานเหล่านั้นมิได้รวบรวมและเรียบเรียงขึ้นในขณะที่เกิดเหตุการณ์จริง ดังนั้น การเลือกใช้หลักฐานจากข้อมูลประเภทนี้ต้องตรวจสอบข้อมูลเหล่านั้นว่าถูกต้องหรือไม่ และต้องมีความเป็นกลางในการเลือกใช้วิเคราะห์และตีความหลักฐาน

▲ สารานุกรมและหนังสือ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่ง

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

๑. นักเรียนร่วมกันตอบคำถามเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ กาลเวลา และวิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยมีประเด็นคำถามชวนคิด ดังนี้
 - การแบ่งเวลาทางประวัติศาสตร์ มีหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งอย่างไร
 - การนับศักราชมีวิธีการนับแบบใดบ้าง
 - การศึกษาประวัติศาสตร์ โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ มีขั้นตอนอย่างไร
๒. นักเรียนจัดกิจกรรมถาม-ตอบ ระหว่างกันในชั้นเรียน โดยยกตัวอย่างปีศักราชมา ๑ ประเภท แล้วเทียบศักราชรูปแบบต่าง ๆ
๓. นักเรียนวิเคราะห์และจำแนกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทต่าง ๆ โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ในการสืบค้น ศึกษาหลักฐาน แล้วสรุปความรู้เป็นแผนภาพความคิด

ตัวอย่างแผนภาพ

๔. นักเรียนแบ่งกลุ่มร่วมกันศึกษาค้นคว้าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของประเทศสมาชิกอาเซียนที่สนใจ มา ๑ เหตุการณ์โดยรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลจากหลักฐานที่หลากหลาย โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ แล้วนำศักราชที่เกิดเหตุการณ์นั้นมาเทียบศักราชตามระบบต่าง ๆ พร้อมจัดทำข้อมูลเป็นแผนภาพ เส้นเวลา แล้วนำมาออกแบบเป็นโปสเตอร์ความรู้ จากนั้นนำเสนอหน้าชั้นเรียน เพื่อร่วมกันแสดงความคิดเห็นในผลงานที่นำเสนอ

ผัง

สรุปสาระสำคัญสู่การสร้างความรู้

